

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ У МОДУЛЯЦІЇ СТАТЕВО-СПЕЦИФІЧНИХ ПРОЯВІВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

PERSONAL CHARACTERISTICS IN THE MODULATION OF GENDER-SPECIFIC MANIFESTATIONS OF GENDER STEREOTYPES

У статті досліджено роль особистісних характеристик у модулюванні статево-специфічних проявів гендерних стереотипів серед молоді. Актуальність проблеми зумовлена зростаючим значенням гендерної чутливості в контексті соціокультурних змін, а також потребою у переосмисленні традиційних уявлень про маскуліність і фемінінність. Теоретичною основою дослідження стали когнітивна концепція С. Бем, теорія соціальних ролей Е. Іглі, перформативний підхід Дж. Батлер та теорія амбівалентного сексизму П. Гліка і С. Фіске. Емпіричне дослідження базувалося на використанні чотирьох інструментів: статево-рольового опитувальника С. Бем, опитувальників амбівалентного сексизму, Gender Bias Quiz та авторської анкети. У вибірку увійшли 60 осіб віком від 18 до 30 років. Зафіксовано, що андрогінний тип особистості превалює у вибірці, при цьому жінки частіше демонструють фемінінність і доброзичливий сексизм, а чоловіки – маскуліність і ворожий сексизм. Аналіз рівня гендерної упередженості вказує на вищу толерантність жінок порівняно з чоловіками. У вільних відповідях жінки частіше задували осіб обох статей як видатних діячів, тоді як чоловіки відтворювали переважно традиційні маскулінізовані образи. Отримані результати підтверджують гіпотезу про вплив особистісних змінних на зміст гендерних уявлень і підкреслюють важливість індивідуального підходу у формуванні гендерної толерантності. У статті визначено перспективи подальших досліджень, зокрема щодо когнітивних механізмів інтерналізації стереотипів та створення програм психологічної освіти на основі андрогінної моделі особистості.

Ключові слова: гендер, стереотипи, маскуліність, фемінінність, сексизм, особистість, статева диференціація, повномасштабна війна.

бісність, статева диференціація, повномасштабна війна.

The article explores the role of personal characteristics in the modulation of gender-specific manifestations of stereotypes among men and women. The relevance of this issue stems from the need to reconsider traditional perceptions of masculinity and femininity in the context of social transformations, increased gender awareness, and the demand for tolerance toward diverse models of gender identity. Special attention is paid to the relationship between personal traits (such as flexibility, adaptability, and resilience to social pressure) and the propensity to adopt or reproduce gender stereotypes. The article presents the results of an empirical study conducted among Ukrainian youth aged 18–30, based on several diagnostic tools: the Gender Bias Quiz, Sandra Bem's Sex Role Inventory, Ambivalent Sexism Inventories by P. Glick and S. Fiske, and a custom-developed questionnaire. The findings show that men are more likely to demonstrate pronounced masculine traits combined with higher levels of hostile sexism, while women show higher femininity scores and a greater tendency toward benevolent sexism. The results confirm the significant influence of sex on the structure of gender perceptions. Personal characteristics act as mediators in the internalization and expression of social norms defining "appropriate" gender behavior. The article concludes by emphasizing the importance of integrating individual psychological approaches into gender education programs. It also outlines prospects for further research into the cognitive mechanisms of stereotype internalization and the influence of personality structure on stereotype transformation.

Key words: gender, stereotypes, masculinity, femininity, sexism, personality, sex differentiation, full-scale war.

УДК 159.923:305-055.2/3

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.73.26>

Коваль Г.Ш.

к.псих.н., доцентка кафедри диференціальної і спеціальної психології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Рашковська Д.О.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві, яке переживає інтенсивні соціокультурні трансформації – зокрема під впливом глобалізації, цифровізації та збройного конфлікту – відбуваються суттєві зміни у сприйнятті соціальних ролей чоловіків і жінок. Воєнні реалії трансформують соціальні ролі та уявлення про маскуліність і фемінінність, стимулюючи переосмислення традиційних гендерних моделей через призму психологічної адаптації, стресостійкості та колективної ідентичності. Попри це, гендерні стереотипи залишаються одним із найстійкіших елементів суспільної свідомості, зумовлюючи збереження нерівного розподілу очікувань і можливостей між представниками різної статі.

У психологічному дискурсі гендерні уявлення розглядаються як конструкти, що не лише відображають домінуючі культурні норми, а й істотно впливають на формування самооцінки, міжособистісної поведінки та особистісного розвитку.

Особливого значення набуває аналіз того, як особистісні характеристики – рівень фемінінності, маскуліності чи андрогінності, установки на доброзичливий і ворожий сексизм – корелюють із тенденцією до прийняття чи трансформації гендерних стереотипів.

Актуальність дослідження посилюється в умовах ретрадиціоналізації соціальних ролей, яку фіксують у сучасній Україні, зокрема серед молоді. Такі процеси особливо помітні під час воєнного стану, коли посилюється бінарне уявлення про чоловіка як захисника і жінку як берегиню, що закріплює нормативні моделі поведінки та обмежує індивідуальну свободу самовираження. В умовах кризових явищ значення гендерної чутливості набуває особливої ваги, оскільки воєнні виклики висвітлюють потребу у формуванні нових підходів до міжособистісної взаємодії та соціальної згуртованості.

Проблема полягає в тому, що попри зростаючу кількість праць у сфері гендерної психології,

механізми, через які особистісні риси впливають на сприйняття й інтеріоризацію гендерних стереотипів, досі залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, постає потреба з'ясувати, як поєднання індивідуальних психологічних якостей із соціальними факторами зумовлює варіативність гендерних уявлень у чоловіків і жінок молодого віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика гендерних стереотипів і уявлень набула широкого теоретичного й емпіричного розгляду у працях як зарубіжних, так і українських дослідників. Одним із ключових підходів до вивчення гендерних конструктів є когнітивна концепція С. Бем, яка розглядає гендер як схему, що впливає на обробку інформації, самосприйняття та соціальну поведінку. У цьому контексті також важливою є концепція андрогінності як гнучкої інтеграції маскуліnnих і фемініnnих характеристик, що знижує жорсткість гендерних очікувань [8–9].

Значний внесок у розуміння соціальних механізмів формування гендерних ролей зробила теорія соціальних ролей Е. Іглі, відповідно до якої гендерні відмінності зумовлені не біологією, а історично сформованим поділом праці [11]. Перформативний підхід Дж. Батлер акцентує увагу на повторюваності дій як основі формування гендерної ідентичності [10], а теорія амбівалентного сексизму П. Гліка і С. Фіск – на подвійному характері гендерної дискримінації, яка може маскуватися під доброзичливість [12].

У вітчизняному науковому просторі проблеми гендерної соціалізації, стереотипізації та дискримінації активно досліджуються у працях О. Кісь, Т. Марценюк [6], О. Суислової, М.К. Кременчуцької [4–5], Г.Ш. Коваль [2], І.С. Сисенко та ін. Їхні дослідження охоплюють широкий спектр тем – від історико-культурного аналізу гендерних ролей до емпіричного вивчення психологічного благополуччя, пов'язаного з гнучкістю гендерних уявлень.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні особливостей впливу особистісних характеристик на формування та модуляцію статево-специфічних проявів гендерних стереотипів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психологічній науці гендерні стереотипи розглядаються як соціально сконструйовані уявлення про «нормативну» поведінку, риси характеру та життєві ролі, властиві чоловікам і жінкам. Вони формуються під впливом гендерної соціалізації та закріплюються у свідомості індивідів як результат інтеріоризації культурних норм, медіаобразів, сімейного виховання та освітніх практик.

Однією з базових теорій, що пояснює механізм сприйняття та відтворення гендерних норм, є теорія гендерних схем С. Бем. Вона розглядає гендер як когнітивну структуру, що впливає на обробку інформації, збереження в пам'яті та поведінкову реакцію. Сформовані в ранньому віці схеми виступають як фільтри, через які особистість інтерпретує світ, узгоджуючи зовнішні впливи з уявленнями про

«чоловіче» й «жіноче». Наприклад, засвоєні в дитинстві уявлення про технічні науки як «нежіночу» сферу можуть знижувати інтерес дівчат до таких професій незалежно від реальних здібностей [1].

У межах цієї ж концепції Бем запропонувала поняття андрогінної особистості, яка характеризується поєднанням маскуліnnих і фемініnnих рис. Андрогінність розглядається як ознака особистісної гнучкості, що дозволяє людині діяти не за шаблоном статевих очікувань, а відповідно до ситуаційних вимог. Це дає змогу більш ефективно адаптуватися до змін, приймати різні соціальні ролі й уникати жорсткої ідентифікації з доміnantними стереотипами [8–9].

Значущим доповненням до когнітивного підходу є теорія соціальних ролей Е. Іглі, відповідно до якої гендерні відмінності не є природженими, а зумовлюються соціальним поділом праці. Тривала історична практика розподілу обов'язків формує очікування щодо відповідної поведінки жінок і чоловіків, які далі підтримуються через соціальні інститути. Таким чином, гендерні стереотипи є наслідком ролєвої спеціалізації, а не відображенням біологічної сутності статі [11].

У межах постструктуралістської традиції ключовим підходом є теорія перформативності гендеру Дж. Батлер, яка трактує гендер не як внутрішню, стабільну рису, а як результат повторюваних дій, що закріплюють соціально прийнятний спосіб «бути чоловіком» або «бути жінкою». Таким чином, гендер постає як соціальний перформанс, а не біологічний факт. З цього випливає, що будь-яке відхилення від нормативного сценарію породжує соціальний опір, а отже, лише особистості з високою рефлексивністю та емоційною гнучкістю здатні модифікувати або відкидати стереотипні очікування [10].

Не меншої уваги потребує також теорія амбівалентного сексизму П. Гліка і С. Фіск. Вона акцентує на тому, що дискримінація може існувати не лише у формі відкритої ворожості, а й у вигляді доброзичливих, на перший погляд, установок. Доброзичливий сексизм проявляється через патерналістські уявлення про жінку як «ніжну», «турботливу», «таку, що потребує захисту», тим самим позбавляючи її суб'єктності. Обидва типи сексизму – ворожий і доброзичливий – однаковою мірою закріплюють ієрархію, і саме особистісні характеристики, зокрема, схильність до авторитарності, конформізму чи емоційна лабільність, можуть визначати, який із цих типів переважатиме у свідомості людини [12].

У контексті впливу особистісних змінних на гендерну ідентичність важливо також враховувати результати досліджень, які демонструють, що люди з більш гнучкими уявленнями про гендер (андрогінні, толерантні до нестандартних ролей) демонструють вищий рівень психологічного благополуччя, нижчий рівень тривожності, кращу самооцінку і меншу схильність до стереотипного мислення.

Гендерна соціалізація, як багаторівневий процес, формує фундаментальні уявлення про чоловічі й жіночі ролі ще з раннього дитинства. Агентами цього процесу виступають сім'я, школа, медіа й соціальне оточення. Діти з раннього віку отримують чіткі сигнали щодо «прийнятної» для їхньої статі поведінки, інтересів і форм самореалізації. Вибір навчальних дисциплін, участь у діяльності, що асоціюється з тією чи іншою статтю, – усе це формує схеми поведінки, які в майбутньому можуть бути або підтримані особистістю, або трансформовані у разі достатнього рівня саморефлексії та мотивації до самореалізації.

Також важливим є розуміння міжособистісної поведінки крізь призму гендерних очікувань. Теорія міжособистісних стилів Т. Лірі дає змогу моделювати поведінкові патерни в координатах «домінування – підпорядкування» та «дружність – ворожість», і виявляти, як саме ці характеристики реалізуються у відповідності до гендерних норм. Наприклад, асертивна поведінка чоловіків часто сприймається як лідерська, тоді як у жінок – як агресивна або небажана. Такий подвійний стандарт підтримується через очікування, які закріплюють бажані моделі дії залежно від статі, а особистісні характеристики можуть або посилювати цю адаптацію, або ставати підґрунтям для опору.

З метою дослідження ролі особистісних характеристик у модуляції гендерних уявлень було проведено емпіричне дослідження з використанням комплексу психодіагностичних методик, до якого увійшли:

1. Статеворольовий опитувальник С. Бем (BSRI);
2. Опитувальники амбівалентного сексизму (П. Глік, С. Фіск);
3. Опитувальник гендерних установок «Gender Bias Quiz»;
4. Авторська анкета для оцінки поширених уявлень про традиційні та альтернативні гендерні ролі.

У дослідженні взяли участь 60 респондентів віком від 18 до 30 років, репрезентативно розподілених за статтю: 30 жінок і 30 чоловіків. Формування вибірки здійснювалося методом цілеспрямованого відбору через освітні заклади, молодіжні ініціативи та соціальні мережі. До вибірки були включені як студенти, так і молоді працівники, що дозволило охопити як академічний, так і практичний соціальний контекст.

Для обробки емпіричних даних було застосовано кількісний аналіз із використанням методів описової статистики, зокрема розрахунку середніх значень, частотних розподілів і побудови графіків та таблиць для візуалізації результатів.

Отримані дані дозволили порівняти чоловічу та жіночу групи за основними показниками психодіагностичних методик – рівнем маскулінності, фемінінності, андрогінності, а також вираженістю доброзичливого й ворожого сексизму. На основі узагальнення емпіричних результатів було виявлено відмінності у змісті гендерних уявлень та особливостях їхньої особистісної модифікації у представників різної статі.

Графічне зображення розподілу рівня гендерної упередженості серед респондентів представлено графіком на рисунку 1.

Результати, представлені на рисунку 1, демонструють виразну гендерну диференціацію у рівнях упередженості, виявленої за допомогою опитувальника гендерних установок («Gender Bias Quiz»). Респондентів було розподілено за чотирма категоріями: низький, середній, високий і дуже високий рівні упередженості [3].

У жіночій групі спостерігається переважання низького рівня гендерної упередженості – його продемонстрували 83,3% учасниць. Це свідчить про високий ступінь гендерної толерантності, відкритості до різноманіття соціальних ролей і меншої схильності до жорстко структурованих гендерних схем. Ще 16,7% респонденток виявили середній

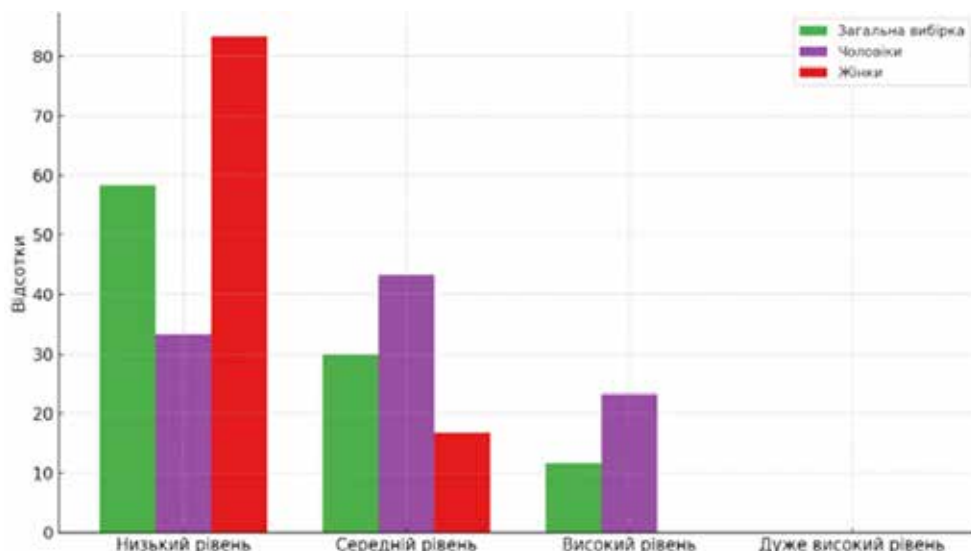

Рис. 1. Розподіл рівня гендерної упередженості, %

рівень упередженості, що не є критичним, але вказує на наявність окремих стереотипних установок. Жодна з жінок не потрапила до категорій “високий” чи “дуже високий” рівень, що підтверджує гнучкість їхніх уявлень про роль статі у суспільстві та більш критичне ставлення до традиційних гендерних сценаріїв.

Натомість у чоловічій групі ситуація є суттєво відмінною. Лише 33,3% респондентів продемонстрували низький рівень упередженості, тоді як 43,3% – середній, а ще 23,3% – високий рівень. Це означає, що дві третини чоловіків схильні до певного рівня підтримки гендерних стереотипів – як у латентній, так і в більш явній формі. Поява значної частки респондентів із високими показниками упередженості свідчить про стійкі традиційні уявлення про гендерні ролі, які можуть включати уявлення про перевагу чоловічого досвіду, розмежування сфер впливу, роль жінки як підлеглої тощо.

Порівняльний аналіз дає змогу припустити, що жінки більшою мірою інтегрували ідеї гендерної рівності, тоді як чоловіки демонструють вищий рівень амбівалентності – тобто одночасне поєднання сучасних уявлень з традиційними. Така ситуація може бути зумовлена впливом нормативної маскулінності, яка формує у чоловіків потребу зберігати контроль, авторитет і уникати поведінки, що виходить за межі усталених уявлень про «справжнього чоловіка».

Графічне зображення результатів розподілу типів гендерної ідентичності за статеворольовим опитувальником С. Бем представлено графіком на рисунку 2.

Статеворольовий опитувальник С. Бем дав змогу класифікувати респондентів за типом гендерної ідентичності на три категорії: андрогінний, маскулінний та фемінінний типи. Отримані результати свідчать про виражену перевагу андрогінного типу як у загальній вибірці, так і в її статевих підгрупах [7].

Зокрема, андрогінний тип ідентичності виявили 62% респондентів, що свідчить про тенденцію до поєднання маскулінних і фемінінних рис в одному особистісному профілі. Такий тип є ознакою високої психологічної гнучкості, адаптивності до різних соціальних контекстів і меншої залежності від нормативних гендерних очікувань. Серед жінок андрогінність зафіксована у 63,3%, серед чоловіків – у 60%.

Маскулінний тип продемонстрували загалом 30% учасників, при цьому серед чоловіків цей показник був вищим (33,3%) порівняно з жінками (26,7%). Це підтверджує збереження маскулінної орієнтації як провідної для частини чоловіків, а також часткове її засвоєння жінками. Жінки, які мають маскулінний профіль, ймовірно, демонструють риси, пов'язані з активністю, автономністю та цілеспрямованістю – характеристиками, які традиційно приписуються чоловікам. Їх наявність у жіночій групі може бути наслідком змін у соціальному середовищі, включення жінок у професійні й лідерські сфери, що раніше вважалися «чоловічими».

Фемінінний тип зустрічається найрідше: лише у 8% загальної вибірки. Серед жінок цей тип виявлено у 10%, а серед чоловіків – у 6,7%. Це вказує на зниження орієнтації на традиційну фемінінність у сучасному молодіжному середовищі, що може бути пов'язане з її меншою функціональною адаптивністю в умовах сучасного соціального простору, який вимагає активності, автономії та стресостійкості.

Загальна тенденція демонструє, що андрогінний тип домінує незалежно від статі, однак саме жінки виявляють більшу варіативність, зокрема в напрямі маскулінності. Це можна інтерпретувати як ознаку активного перегляду гендерних ролей, коли жінки набувають рис, що традиційно асоціюються з чоловічими функціями – впевненістю, рішучістю, лідерством. Натомість чоловіки демонструють більшу сталість у межах маскулінного

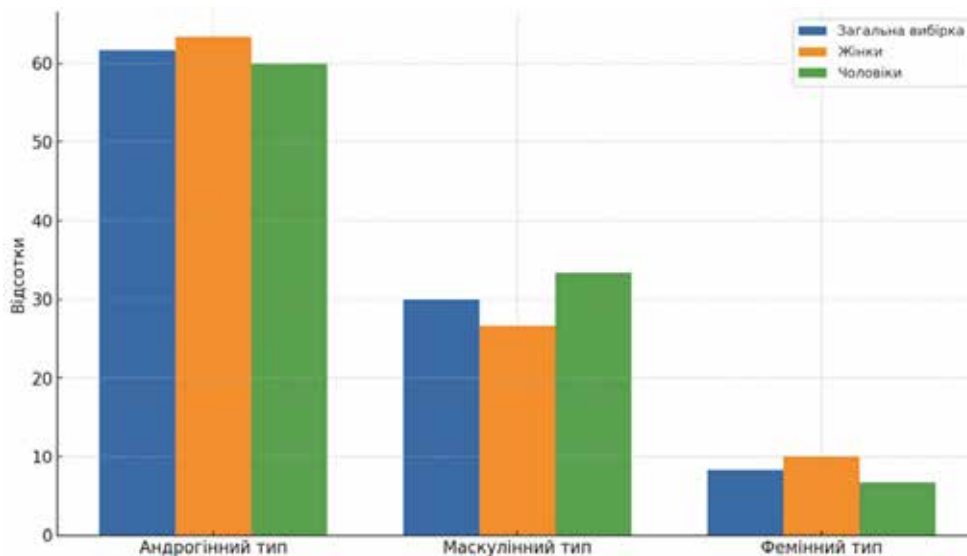

Рис. 2. Результати статево-рольового опитувальника С. Бем, %

профілю, рідше переходячи до фемінінного або андрогінного полюсу.

Отже, отримані результати вказують на асиметрію у трансформації гендерних ролей: жінки активніше інтегрують нові моделі поведінки, тоді як чоловіки з більшою ймовірністю залишаються в межах традиційних нормативів. Це може бути наслідком дії норм «гегемонної маскулінності», що ускладнюють переосмислення чоловічої ролі та сприяють підтримці жорстких схем ідентичності.

Графічне зображення результатів опитувальників оцінювання амбівалентного сексизму по відношенню до жінок і чоловіків П. Гліка і С. Фіск представлено графіком на рисунку 3.

Результати, зображені на рисунку 3, ілюструють середні значення показників доброзичливого та ворожого сексизму у чоловічій та жіночій групах стосовно обох статей. Дані дозволяють простежити структуру амбівалентного сексизму, розділеного на ворожі (ASI-H, AMI-H) та доброзичливі (ASI-B, AMI-B) установки щодо жінок і чоловіків відповідно. [7]

Ворожий та доброзичливий сексизм щодо жінок. Установлено, що чоловіки мають вищі показники ворожого сексизму щодо жінок, ніж жінки (приблизно 2,2 проти 1,5). Це свідчить про більшу схильність частини чоловіків до підтримки уявлень про жінок як загрозу для чоловічого впливу або «порушницю» соціального порядку. Такий тип сексизму часто поєднується з жорсткими уявленнями про роль жінки як підлеглої, емоційної та непридатної до раціонального впливу.

Доброзичливий сексизм щодо жінок продемонстрував високі середні значення в обох групах, однак серед чоловіків він виражений сильніше (понад 2,5 бала). Цей тип установок відображає патерналістське ставлення, де жінка сприймається як «слабка, але цінна», як об'єкт захисту та турботи. Таке ставлення зберігає традиційну

гендерну ієрархію, хоч і в «м'якшій» формі. Жінки також продемонстрували певну схильність до доброзичливого сексизму, що може бути наслідком соціалізації, в якій такі уявлення подаються як позитивна норма.

Сексизм щодо чоловіків. Щодо ворожих установок стосовно чоловіків, середні значення виявились вищими, ніж щодо жінок. Загальна шкала ворожості до чоловіків (AMI-H) сягнула максимального середнього показника в дослідженні ($\approx 2,7$ у жінок і $\approx 2,5$ у чоловіків). Це демонструє певне дистанціювання або критичність у сприйнятті чоловіків, які можуть асоціюватися з владністю, холодністю, домінуванням. Особливо вираженими виявились підшкали гетеросексуальної ворожості та образливого патерналізму, що вказує на зростаючу напруженість у міжстатевій взаємодії та критику «традиційного чоловічого образу».

Доброзичливий сексизм щодо чоловіків (AMI-B) виявився нижчим, ніж щодо жінок. Це означає, що чоловіки менше сприймаються як ті, кого слід захищати або підтримувати, а отже – мають менше «права» на вразливість у культурному дискурсі. Особливо низькими були показники матерналістичних установок ($\approx 3,2$), що свідчить про обмежене сприйняття чоловіків як тих, хто потребує турботи або м'якого ставлення.

Отримані результати вказують на амбівалентний характер гендерних установок у свідомості молоді. Респонденти одночасно демонструють готовність підтримувати стереотипи як у відкритій (ворожій), так і в завуальованій (доброзичливій) формі. Найвищі показники спостерігаються за тими шкалами, що пов'язані з комплементарною диференціацією та гетеросексуальною ворожістю, які закріплюють уявлення про «функціональну нерівність» жінок і чоловіків. Крім того, наявність плосковершинності у багатьох шкалах (негативні значення ексцесу) вказує на розпорошеність від-

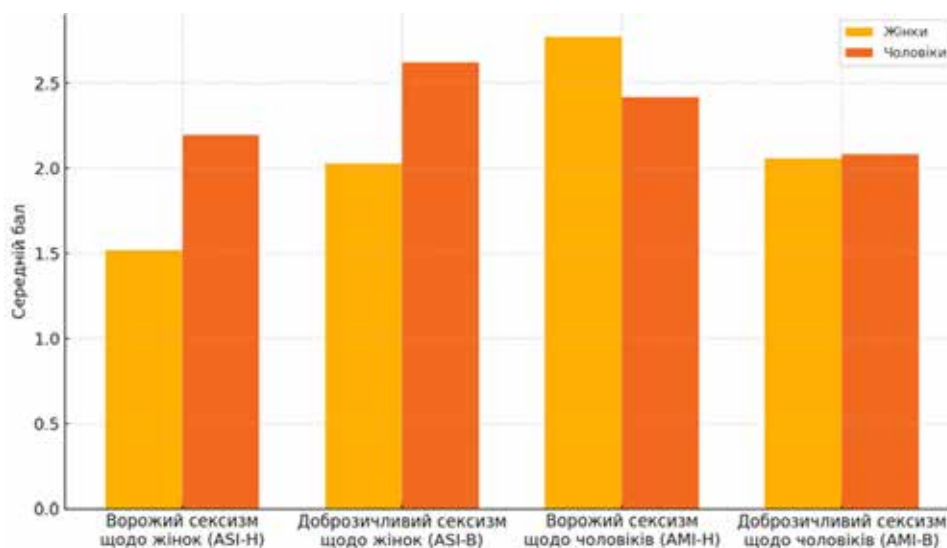

Рис. 3. Рівні доброзичливого та ворожого сексизму щодо жінок і чоловіків у чоловічій та жіночій групах (середні значення)

повідей, тобто на відсутність єдиного, домінуючого патерну мислення серед молоді. Це свідчить про високий рівень варіативності у ставленні до гендерних ролей, де поруч існують як традиційні, так і гнучкі, модернізовані уявлення.

Загалом, результати підтверджують складну, внутрішньо суперечливу картину сприйняття гендеру, в якій особистісні характеристики, культурні настанови та гендерна ідентичність взаємодіють між собою, створюючи багатшарову систему поглядів.

Графічне зображення результатів авторської анкети для оцінки поширених уявлень про традиційні та альтернативні гендерні ролі представлено графіком на рисунку 4.

Дані, зображені на рисунку 4, ілюструють розподіл відповідей респондентів на запитання анкети, спрямовані на виявлення гендерних уявлень у спонтанному вербальному форматі. Запитання стосувалися особистих асоціацій з лідерством, досягненнями, наукою, мистецтвом, повсякденними ролями тощо. Відповіді класифікувалися за чотирма умовними категоріями: чоловіки про чоловіків, чоловіки про жінок, жінки про чоловіків та жінки про жінок.

Особливо виразні відмінності зафіксовано у відповідях на питання про історичні постаті, які «змінювали хід історії» (Пит. 2). У чоловічій групі всі згадки стосувались виключно чоловіків – політиків, винахідників, лідерів, як-от Наполеон, Черчилль, Стів Джобс тощо. У жіночій групі, навпаки, окремі респондентки включали у цей перелік і представниць жіночої статі (Маргарет Тетчер, Роза Паркс, Мати Тереза), демонструючи більш інклюзивне уявлення про суспільно значущі ролі.

У сфері науки (Пит. 3) простежується чітке домінування традиційних чоловічих фігур: Ісаак Ньютон, Альберт Ейнштейн, Нікола Тесла – у відповідях як чоловіків, так і частково жінок. Однак жінки частіше згадували Марію Кюрі – як приклад науковиці, чий внесок визнається. Серед чоловіків ім'я

Кюрі практично не зустрічається, що свідчить про меншу готовність включати жінок у простір наукової досягальності.

У літературному контексті (Пит. 6) жінки частіше згадували Джоан Роулінг, Агату Крісті, Лесю Українку, що вказує на високу ідентифікацію з жіночими образами авторства. Чоловіки ж називали переважно чоловіків-класиків: Тараса Шевченка, Джорджа Орвелла, Достоевського. Це підтверджує тенденцію до маскулінізованого сприйняття літературного канону.

У відповідях на запитання щодо лідерства, впливовості та суспільної вагомості жінки демонструють більш збалансоване бачення, тоді як чоловіки схильні до відтворення традиційних маскуліних образів – сильних, рішучих, автономних. Частина респондентів-жінок, натомість, надає перевагу образам емпатії, соціальної відповідальності та колективної дії.

Отримані результати свідчать про розбіжності у когнітивних структурах, які лежать в основі формування уявлень про гендер і суспільну роль. Чоловіки частіше відтворюють звичні, історично домінантні образи чоловіків як лідерів і авторитетів, демонструючи прихильність до гендерного статус-кво. Натомість жінки виявляють більшу відкритість до включення жіночого досвіду, а також більше уваги до репрезентації обох статей у значущих соціальних контекстах. Ця відмінність може бути зумовлена різним ступенем особистісної ідентифікації з історичними наративами, впливом соціалізації, а також контекстом культурного зсуву, що стимулює жінок до переосмислення власної позиції в суспільстві.

Висновки. Отримані результати дозволяють зробити висновок, що особистісні характеристики відіграють значущу роль у модулюванні змісту та вираженості гендерних стереотипів.

Зокрема, виявлено, що андрогінний тип особистості є домінантним у вибірці й асоціюється з меншою стереотипізованістю уявлень про ген-

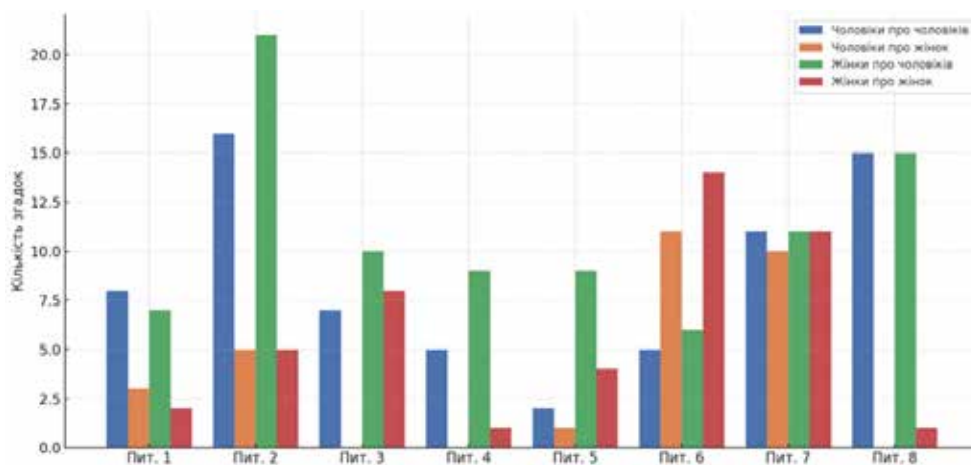

Рис. 4. Частота згадування чоловіків і жінок у відповідях респондентів за статевою приналежністю, осіб

дерні ролі, тоді як маскулінний профіль частіше супроводжується підвищеним рівнем ворожого сексизму. Жінки виявили вищий рівень фемінінності та доброзичливого сексизму, тоді як чоловіки – вищий рівень маскулінності та ворожих установок, що свідчить про наявність статево-специфічних моделей інтеріоризації гендерних норм.

У межах опитування гендерних установок зафіксовано, що жінки продемонстрували значно нижчий рівень гендерної упередженості порівняно з чоловіками. Це підтверджує вищу готовність жінок до переосмислення усталених ролей і підтримки гендерної рівності. Чоловіча група, натомість, демонструє більшу варіативність та амбівалентність у поглядах, що може бути наслідком дії нормативної маскулінності й очікувань домінування.

Аналіз вільних відповідей виявив відмінності в образах видатності, науки та культури: чоловіки частіше відтворювали традиційні маскулінізовані образи досягнень, тоді як жінки виявили готовність до інклюзивного сприйняття представників обох статей. Це підтверджує гіпотезу про вплив особистісних детермінант – зокрема, рефлексивності та толерантності – на конструювання гендерних уявлень.

Також зафіксовано амбівалентність у сприйнятті чоловіків: рівень ворожого сексизму щодо чоловіків виявився навіть вищим, ніж щодо жінок, що вказує на напруженість у міжгендерному діалозі та переважання критичних оцінок щодо маскулінних ролей.

Практична значущість результатів полягає у можливості застосування отриманих даних для розробки програм гендерної просвіти, що враховують психологічні профілі цільової аудиторії. Зокрема, андрогінна особистість може розглядатись як ресурсний чинник у подоланні жорстких гендерних сценаріїв. Отримані результати створюють підґрунтя для подальших досліджень динаміки гендерної соціалізації, а також для розробки інтервенційних моделей, орієнтованих на формування гнучких та егалітарних гендерних уявлень у молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Засади розуміння гендеру та гендерної рівності: лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 20 с.
2. Коваль Г. Ш. Трансформація психологічних характеристик чоловічої маскулінності у кіберпросторі. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2024. № 2(34). С. 120–132.
3. Костіна Т. О., Булах І. С. Результати адаптації методики «Gender Bias Quiz» українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Психологія. 2021. Вип. 13. С. 89–94.
4. Кременчуцька М. К., Сисенко І. С., Гончаренко Н. Л. Sexual Satisfaction as a Factor of Psychological Well-Being. *Психологічний журнал*. 2022. № 4. С. 89–98.
5. Кременчуцька М. К., Коваль Г. Ш., Сисенко І. С. Гендерні особливості маніпулятивної поведінки: теоретичний та емпіричний аналіз. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Психологія. 2023. Т. 28, № 1. С. 47–58.
6. Марценюк Т. О. Гендер для всіх: виклик стереотипам. Київ: Критика, 2017. 296 с.
7. Ярошенко А., Семигіна Т. Апробація україномовних версій опитувальників для вивчення гендерних упереджень. *Social Work and Education*. 2023. Т. 10, № 2. С. 195–210. DOI: 10.25128/2520-6230.23.2.4.
8. Bem S. L. The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1974. Vol. 42, No. 2. P. 155–162.
9. Bem S. L. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*. 1981. Vol. 88, No. 4. P. 354–364.
10. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. New York: Routledge, 1990. 236 p.
11. Eagly A. H. Sex Differences in Social Behavior: A Social-role Interpretation. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1987. 178 p.
12. Glick P., Fiske S. T. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996. Vol. 70, No. 3. P. 491–512.